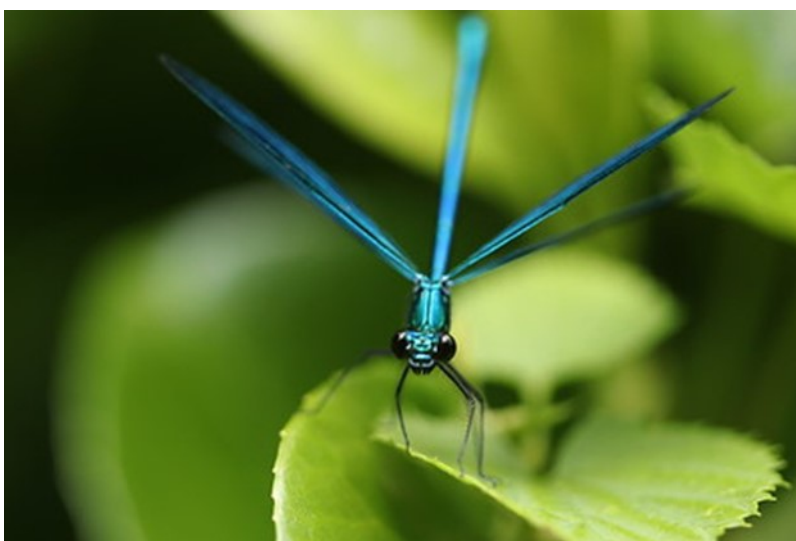

Hoogheemraadschap van
Rijnland

ACTIEPLAN BIODIVERSITEIT

**Bijdrage aan
versterking
biodiversiteit door
Rijnland
2020-2027**

CONCEPT 15 oktober 2020

Archimedesweg 1
postadres:
postbus 156
2300 AD Leiden
telefoon (071) 3 063 063
telefax (071) 5 123 916

CORSA nummer: 20.060001
versie: CONCEPT
auteur: Hesper Schutte
datum: 25 mei 2020
projectnummer:
dossier:

Voorwoord

De biodiversiteit is essentieel voor het in stand houden van ecosystemen en daarmee een gezonde leefomgeving. Dit belang onderschrijft het hoogheemraadschap van Rijnland en ook natuurorganisaties, boeren, wetenschappers, bedrijven en andere waterschappen onderschrijven dit. Zij hebben daarom de handen ineen geslagen om samen te werken aan het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Onderstaand Actieplan is een vereiste voor alle deelnemende partners. Het biedt inzicht in de aanpak en werkwijze die Rijnland voor ogen heeft.

Waldo von Faber
Hoogheemraad

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	4
1 Waarom een actieplan	6
1.1 Doel van het actieplan	7
1.2 Breedte en afbakening van dit actieplan	7
1.3 Invloedsfeer	8
1.4 Opbouw van het actieplan	9
2 Definiëring biodiversiteit	10
2.1 Biodiversiteit kent geen grenzen	10
2.2 Biodiversiteit en klimaatverandering	12
3 Wat doen we nu al voor ecologie en biodiversiteit?	13
3.1 Biodiversiteit in ons water	13
3.2 Biodiversiteit op ons land	14
3.3 Samenwerkingsverbanden en kansen	15
4 Onze leidende principes voor versterking van biodiversiteit	16
5 Acties nader uitgewerkt	24
5.1 Acties bij het 1 ^e principe (rol pakken en biodiversiteit kennen)	24
5.2 Acties bij het 2 ^e principe (borgen en investeren)	26
5.3 Acties bij het 3 ^e principe (samenwerken)	31
5.4 Acties bij het 4 ^e principe (communicatie met de Big 5)	36
6 Hoe gaan we dit bereiken?	38
6.1 Aanjagers maken de organisatie enthousiast... ..	38
6.2 Financiën	38
7 Bronvermelding en literatuur	39

Bijlage: Rijnlands Big 5 icoonsoorten

Samenvatting

Met dit actieplan willen we vastleggen welke kansen wij kunnen pakken om het verlies van biodiversiteit te stoppen en om te buigen naar herstel. Onze visie op biodiversiteitsbehoud en -herstel gaat uit van vier leidende principes

1. We pakken onze rol van maatschappelijke verantwoordelijkheid in het herstel van biodiversiteit en we kennen de biodiversiteit in ons beheergebied.
2. We borgen biodiversiteit in onze beleidsstukken en investeren in het versterken van de biodiversiteit in en rondom onze watersystemen, gebouwen en terreinen via inrichting en beheer
3. We werken samen met partners aan de biodiversiteit in onze leefomgeving en zijn alert op meekoppelkansen ten aanzien van verbinden en ontsnipperen.
4. We communiceren over biodiversiteit op alle plaatsen waar deze vanuit onze kerntaken zichtbaar is voor de omgeving. Daarbij maken we gebruik van herkenbare plant- en diersoorten, The Big 5.

	1 Rol pakken en biodiversiteit kennen	2 Borgen en investeren	3 Samenwerken	4 Communicatie met de Big 5
Wat	We gaan proactief aan de slag met biodiversiteit. In onze contacten bespreken we het belang en de mogelijkheden voor een rijke biodiversiteit. We dragen dit belang uit en onze medewerkers zijn goed geïnformeerd. We leiden ze op en communiceren over biodiversiteit. We houden de biodiversiteit goed in de gaten. Dat doen we met hulp van onze lopende monitoringsprogramma's en analyses. We gebruiken daarbij ook enkele kensoorten.	We behouden, beschermen en versterken de biodiversiteit. Daarbij behandelen we de landelijke en stedelijke gebieden als één geheel. Onze eigendommen zijn een belangrijk leefgebied voor flora en fauna. Dat geldt ook voor onze watergangen en keringen. Bovendien verbinden deze verschillende gebieden, zodat soorten kunnen migreren.	We werken samen met partners in de regio. Daardoor verbeteren we de biodiversiteit op grotere schaal. En het is goed voor het imago van ons en onze partners.	De iconsoorten hebben een gezamenlijke behoefte: een schoon en natuurlijk leefgebied. In dit gebied moet genoeg ruimte zijn voor een sterk herstel van een brede biodiversiteit. De verschillende, afzonderlijke leefgebieden sluiten letterlijk op elkaar aan. De grenzen van het aquatische en terrestrische versterken elkaar.
Hoe	Acties: 1A, 1B, 1C	Acties: 2A, 2B, 2C, 2D	Acties: 3A, 3B, 3C, 3D, 3E	Acties: 4A, 4B, 4C, 4D

De acties die we de komende jaren gaan uitvoeren zijn als volgt:

Actie	Beoogd resultaat
1A We monitoren de biodiversiteit. Hiervoor maken we eerst een degelijk monitoringsplan.	We rapporteren in onze jaarverslagen over biodiversiteit met beleidsindicatoren.
1B We trainen onze mensen over biodiversiteit.	De juiste mensen zijn opgeleid over ecologie en biodiversiteit.
1C We richten een Kenniscentrum Biodiversiteit op.	Gebruikers hebben toegang tot een vraagbaak fysiek, via intranet en via internet.
2A We borgen <i>behouden, beschermen en versterken</i> in ons beleid en in de uitvoering van plannen, projecten en beheer en onderhoud.	Biodiversiteit is onderdeel van ons werk. We voegen het toe aan onze werkwijze: - benoemen in bestuur stukken - opnemen in projectopdrachten - opnemen in ontwerprichtlijnen
2B We beoordelen onze gebouwen op kansen voor biodiversiteit.	We weten wat de mogelijkheden zijn om met onze gebouwen bij te dragen aan biodiversiteit. We plaatsen bijenhôtels en nestkasten.
2C We maken meer bloemrijke dijken.	We maken biodiversiteit onderdeel van onze beheerplannen voor het groenbeheer en -onderhoud van onze terreinen. In onze pachtovereenkomsten nemen we eisen aan biodiversiteit op.
2D We maken AWZI terreinen biodiverser.	Voor elk zuiveringsterrein is er een beheerplan.
2E We verbeteren het toezicht op de uitvoering van beheerwerkzaamheden.	Door intensivering van toezicht op beheerwerkzaamheden krijgen herstel en versterking van de biodiversiteit een extra boost.
2F We passen duurzaam bouwen met natuur-concepten toe als dat kan.	We benutten extra kansen op vergroting biodiversiteit. Biodiversiteit en duurzaam circulair werken versterken elkaar.
3A We werken samen met andere waterschappen. En we delen kennis.	Kennisdeling en samenwerking.
3B Ons blauwe netwerk gaat fungeren als een aanvulling op het Natuurnetwerk Nederland.	We maken een kaart waarop iedereen kan zien wat we doen om de biodiversiteit te verbeteren. Zo is iedereen in onze organisatie op de hoogte. Bovendien gebruiken we de kaart om op regionaal niveau samen te werken met andere partners
3C We verkennen de mogelijkheden om een interactieve kaart te maken om zo kansen te signaleren.	Een interactieve kaart die via internet / intranet te raadplegen is.
3D We zoeken de koppeling van biodiversiteitsherstel in de inspiratiepolders waterkwaliteit uit het programma landbouw.	In vijf landbouwpolders wordt samen met de agrarische sectoren gewerkt aan verbetering van de waterkwaliteit en ecologie met waar mogelijk een plus op biodiversiteitsherstel.
3E We onderzoeken of we samen met provincies en gemeenten een regionale biodiversiteitsstrategie kunnen opstellen.	We verbeteren de biodiversiteit samen met onze samenwerkingspartners al dan niet via onze Strategische samenwerkings agenda's met gemeenten. De aanleg van meer natuur leidt daarnaast tot CO ₂ – vastlegging.
4A We maken de Big 5 herkenbaar. We baseren ons beleid om de biodiversiteit te versterken op de Big 5.	We verbeteren en vergroten de leefgebieden van de Big 5. Ook andere dieren en planten zijn hierbij gebaat. Zo behalen we ons doel om de biodiversiteit in ons beheergebied te verbeteren.
4B, 4C, 4D We nemen een Podcastserie op over biodiversiteit in voorbeelden van ons dagelijks werk. We nemen een vlog op over natuurvriendelijke oevers. We nemen een vlog op over biodiversiteit op zuiveringsterreinen.	Er is een breed draagvlak voor ons werk rondom biodiversiteit.

1 Waarom een actieplan

Vorig jaar heeft het IPBES (Intergouvernementeel Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten) de noodklok geluid over de toestand van de biodiversiteit in de wereld.

De wereld kan niet zonder biodiversiteit

Soorten en ecosystemen zorgen voor de productie van zuurstof, afbraak van dode dieren en planten, bestuiving van planten (waaronder landbouwgewassen), waterzuivering en het beheersen van plagen.

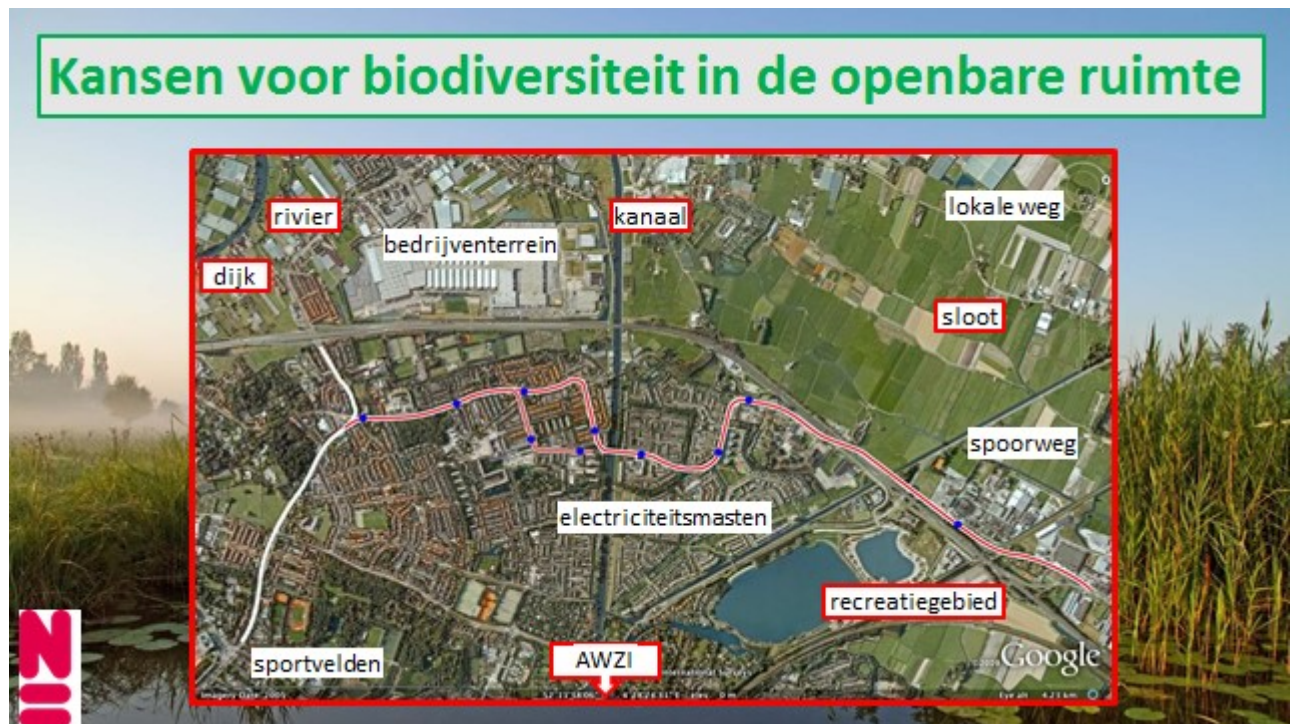
Biodiversiteit betekent voor de mens voedsel, bouw materiaal, brandstof (hout) en grondstoffen voor kleding (zoals katoen) en medicijnen. Maar ook ontspanning en verwondering en beleving. We noemen dit ecosysteemdiensten. Waterberging, stadskoeling en drinkwater zijn hier voorbeelden van.

Deltaplan biodiversiteitsherstel

Eind 2018 is het Deltaplan Biodiversiteitsherstel¹ gelanceerd om actie te ondernemen op het ombuigen van verlies naar herstel. Het dagelijks bestuur van het Hoogheemraadschap heeft besloten om partner te worden van dit Deltaplan en verzocht om een actieplan uit te werken.

Position paper

De Unie van Waterschappen heeft daarnaast een position paper opgesteld over de rol van waterschappen ten aanzien van biodiversiteit. Dit actieplan ligt in lijn van dat document.

Abbeelding: uit presentatie van Prof. Dr. Koos Biesmeijer over waterbeheer = natuurbeheer

¹ Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is een initiatief van het Netherlands Ecological Research Network (NERN) in samenwerking met BoerenNatuur, Commonland, Duurzame Zuivelketen, Federatie Particulier Grondbezit, IUCN NL, LandschappenNL, LTO Nederland, Milieudefensie, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederaties, Royal Agrifirm Group, Rabobank, Stichting Natuur en Milieu, Unilever, Soorten NL, Vogelbescherming Nederland, Wereld Natuur Fonds en Werkgroep Grauwe Kiekendief.

1.1 Doel van het actieplan

We hebben twee doelen met dit plan.

Allereerst willen we goed vastleggen welke kansen wij kunnen pakken om het verlies van biodiversiteit te stoppen en om te buigen naar herstel. Dit plan is input voor het waterbeheerprogramma 6, ons beleid voor de periode 2022-2027. En met dit actieplan doen we recht aan de afspraak gemaakt in het coalitieakkoord om in kaart te brengen hoe Biodiversiteit verder te ontwikkelen.

Het tweede doel is bijvangst, dit plan is 'huiswerk' voor ons partnerschap van de stichting Deltaplan biodiversiteitsherstel. De stichting verwacht van haar leden een actieplan.

1.2 Breedte en afbakening van dit actieplan

Als je het hebt over een actieplan om de biodiversiteit te versterken, waar ga je dan wel mee aan de slag en waar niet? Wij richten ons op verschillende thema's en maatschappelijke opgaven die op ons afkomen.

Daarnaast zijn we al jaren actief met onze kerntaken: waterveiligheid, voldoende water, schoon en gezond water en waterketen:

- Onze acties voor schoon en gezond water zijn gericht op een 'goede ecologische toestand' van wateren. We werken aan verschillende programma's:
 - o verminderen van emissies (fosfaat, stikstof en gewasbeschermingsmiddelen)
 - o vismigratie
 - o maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water voor de grote wateren en de kleine wateren (programma levende sloten)
- Daarnaast doen we proeven met het verwijderen van medicijnresten uit rioolwater (in het waterketenprogramma). En we hebben een exotenbeleid, gericht op exoten die bedreigend zijn voor waterbeheer.
- Tenslotte werken we volgens de gedragscode Wet natuurbescherming voor de waterschappen (onderdeel soortenbescherming).

Met dit actieplan gaan we deze programma's niet herhalen, maar ons juist richten op andere aspecten om de aquatische en terrestrische biodiversiteit te versterken als onderdeel van onze maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Afbeelding: Krabbenscheer is een waterplant van gezond water. De libel genaamd groene glazenmaker zet zijn eitjes af op deze plant en de zwarte stern gebruikt het als broedeilandje

1.3 Invloedsfeer

Onze invloedsfeer om de biodiversiteit te versterken hangt af van onze bezittingen en kerntaken. Met bezittingen bedoelen we hier onze assets, eigendommen en beheerterreinen. Binnen dit actieplan richten we ons vooral op:

- De duinen (kustversterking)
- Watergangen en oevers (sloten, kanalen)
- Waterpartijen en oevers (plassen, meren)
- Eigen terreinen (AWZI's, gebouwen, rondom gemalen, dijken)
- Vergunningverlening en handhaving met betrekking tot de oppervlaktewater- en grondwaterkwaliteit.
- Samenwerken, bij voorkeur daar waar meer doelen tegelijk behaald kunnen worden, de zogenaamde "meekoppel kansen".

Afbeelding: Rietorchis met grote ratelaar. Deze kunnen aan de basis staan van een bloemrijke berm, weide of dijk

1.4 Opbouw van het actieplan

U leest eerst wat het thema biodiversiteit precies inhoudt. Daarna komt de visie van Rijnland aan bod en hoe wij biodiversiteit vertalen in onze taken, rollen en verantwoordelijkheden. Vervolgens leest u welke acties wij hebben gepland en wat daarvoor nodig is.

2 Definiëring biodiversiteit

Biodiversiteit is de mate van verscheidenheid aan levensvormen (soorten, genen) binnen een ecosysteem.

Biodiversiteit is het gevolg van verschillen in grondsoort, zon en schaduw en de aan- of afwezigheid van soorten, die zelf weer onderdeel van biodiversiteit vormen.

Biodiversiteit is een verzamelnaam voor alles dat leeft op aarde, in Nederland, in het beheergebied van een waterschap of in onze achtertuin. Het gaat hierbij niet alleen over aantallen soorten, maar ook over aantallen individuen per soort. Er is sprake van een hoge biodiversiteit wanneer er veel soorten zijn, die uit gezonde populaties bestaan.

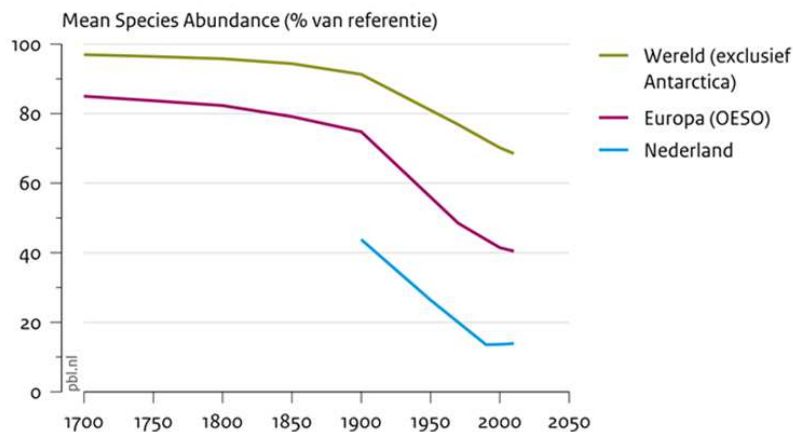
Planten, dieren, schimmels en bacteriën vormen complexe levensgemeenschappen met elkaar. Deze gemeenschappen hebben een groot herstellend vermogen waardoor ze robuust zijn.

De invloed van de mens op biodiversiteit

Onze menselijke invloed was vroeger, enkele duizenden jaren terug, vergelijkbaar met die van grote zoogdieren. Toen de mens zich verder ontwikkelde en in aantal toenam, werd deze invloed groter. Inmiddels zijn wij mensen de enige levensvorm die in staat is andere soorten te laten uitsterven. Direct door bejaging of indirect door verandering en beïnvloeding van onze omgeving.

Momenteel is, waarschijnlijk door de invloed van de mens, slechts 14 % van alle soorten die ooit in Nederland voorkwamen nog aanwezig. Zie ook de grafiek hieronder.

Biodiversiteit

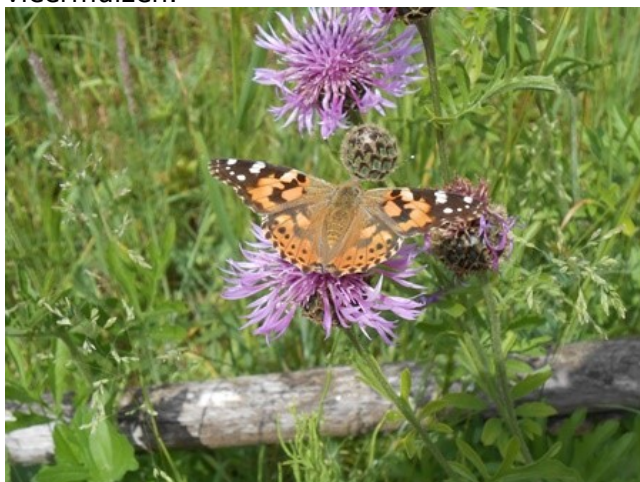
Bron: Compendium voor de Leefomgeving (www.clo.nl/nh44002)

www.pbl.nl

2.1 Biodiversiteit kent geen grenzen

Soorten binnen een bepaalde levensgemeenschap, bijvoorbeeld in sloten, beperken zich niet tot één leefomgeving. Libellen, kokerjuffers en haften zijn insecten die als larve in de sloot leven, maar na verpoping uitvliegen om te paren en eitjes te leggen. Om te kunnen verpoppen kruipen ze via moeras- en oeverplanten uit het water. Een goede waterkwaliteit en natuurlijke oevers zijn daarom belangrijk voor een goede insectenstand.

Omdat insecten voor veel soorten voedsel zijn, is een goede insectenstand essentieel. Dit geldt bijvoorbeeld voor veel vissoorten, vogelsoorten, maar ook amfibieën en vleermuizen.

Afbeelding: Distelvlinder op grote centauri

Van de Sahara...

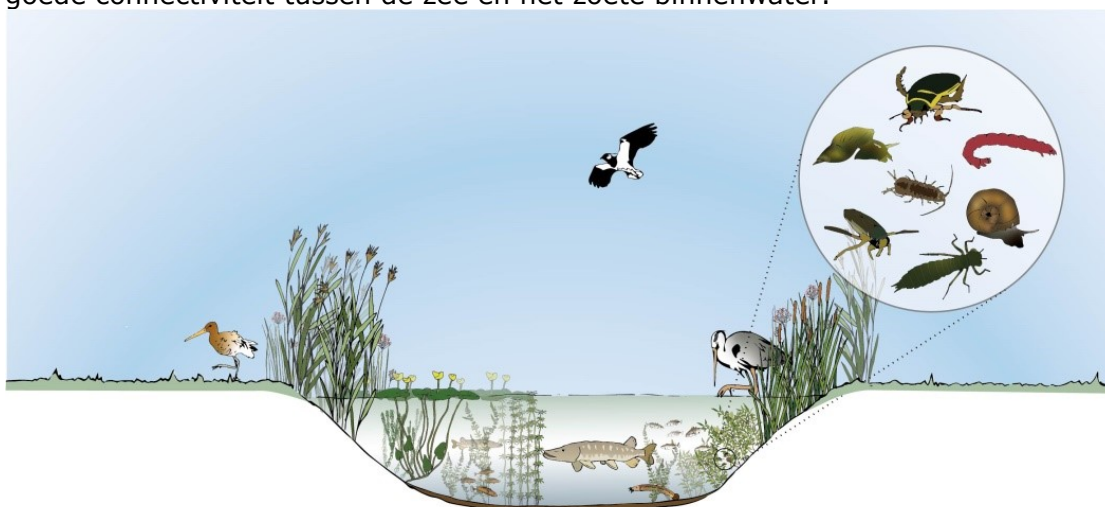
De Nederlandse wateren hebben een belangrijke functie in de mondiale biodiversiteit. Rietzangers en huiszwaluwen die zich hier vermenigvuldigen, overwinteren in de Sahelzone ten zuiden van de Sahara. Om hun kroost groot te brengen en voldoende vet aan te maken voor de grote reis, eten ze vele duizenden insecten per seizoen.

...tot de Sargassozee

De paling, die hier als flinterdunne glasaal het land binnenkomt, verlaat na 5 tot 15 jaar ons land om zich voort te planten in de Sargassozee, ruim 6000 kilometer van hier. In die tijd wordt het kleine glasaaltje een flinke paling van circa 2 tot 6 kilo zwaarder.

Zout/zoete migratie

De lepelaar overwintert in Afrika en broedt in Nederland. Deze vogel voedt zijn jongen onder meer met driedoornige stekelbaarsjes uit onze sloten. En die driedoornige stekelbaars is op zijn beurt een zout-zoet migrerende vissoort die belang heeft bij een goede connectiviteit tussen de zee en het zoete binnenwater.

Afbeelding: Veel biodiversiteit in en rond een levende sloot uit het Waterkwaliteitsbeeldenboek van Rijnland

2.2 Biodiversiteit en klimaatverandering

Veel biologen verwachten dat de druk op de biodiversiteit door klimaatverandering in de toekomst zal toenemen. Door het veranderende klimaat is er wereldwijd een verschuiving in de natuurlijke verspreiding van soorten en van ecosystemen. Ook krijgen invasieve soorten door de temperatuurstijging meer kans om zich in Nederland te vestigen. De beruchte eikenprocessierups komt van oorsprong uit Zuid Europa. Deze rups heeft nog weinig natuurlijke vijanden in Nederland en kan dus grote 'schade' aanrichten. De klimaatverandering gaat bovendien sneller dan dat soorten zich kunnen verplaatsen naar koelere gebieden.

Kansen binnen stedelijke en landelijke gebieden

Vanzelfsprekend houden we in ons werk rekening met klimaatverandering. Deze klimaatadaptatie verplicht ons actie te ondernemen met betrekking tot onze kerntaken en tegelijkertijd aan biodiversiteit te werken. Dit geldt naast het landelijk gebied ook zeker voor stedelijke gebieden. We kunnen ons samen met gemeenten wapenen tegen de toenemende hitte, droogte en hevige regenbuien én tegelijkertijd helpen om de biodiversiteit in de stad te versterken.

We voegen groen toe, samen met gemeenten. De gemeenten zelf richten de openbare ruimte slim in. Zo zorgen we dat de stedelijke gebieden straks voorbereid zijn op de veranderende weersomstandigheden in ons land en dat de natuur zich kan versterken. Wij hebben hierin een participerende en stimulerende rol.

We verzachten de gevolgen van de toenemende verdroging voor de biodiversiteit op verschillende manieren:

- langer vasthouden van regenwater
- stimuleren van afkoppelen van verhard oppervlak
- tijdelijk bergen van regenwater bij verdroging
- stimuleren van tuinontharding

De kansen voor het landelijk gebied staan verderop in dit plan uitgewerkt.

Kortom, biodiversiteit is relevant binnen de bredere context van klimaatverandering. Daarom heeft biodiversiteit raakvlakken met ons klimaatadaptatiebeleid.

3 Wat doen we nu al voor ecologie en biodiversiteit?

3.1 Biodiversiteit in ons water

Ons werk als waterschap is net zo belangrijk als dat van andere natuur- en terrein beherende organisaties in binnen- en buitenland. Samen zorgen we voor het in standhouden van rietzangers en paling, maar ook van vele andere soorten.

We werken als waterkwaliteitsbeheerder al lang aan behoud en herstel van biodiversiteit. We hebben hierover tot nu toe niet actief gecommuniceerd. Nu is een goed moment om dit wel te doen.

Voorbeelden van waterkwaliteitsprocessen en -maatregelen in en langs ons watersysteem met impact op biodiversiteit:

- maatregelen in de KRW waterlichamen en het overig water (stad en polders)
- maatregelen in kader van de integrale uitvoering van watergebiedsplannen
- uitvoering van het vismigratieplan
- het realiseren van natuurlijke water/land overgangen of natuurvriendelijke oevers
- het ecologisch onderhouden van de watergangen (10.000 km) en oevers waar wij zelf onderhoudsplichtig zijn
- het stimuleren van anderen bijvoorbeeld om te baggeren met de baggerspuit (blauwe diensten)
- het ecologisch groenbeheer van onze eigen terreinen
- het stimuleren van bloemrijke bufferstroken langs landbouwpercelen
- het realiseren van aanvullende zuivering op onze AWZI voor medicijnresten
- het handhaven op overtredingen ten aanzien van gewasbeschermingsmiddelen gebruik en mestgift
- aanpak van plastics

We hebben een aantal monitoringsprogramma's die ons kennis en inzicht over de biodiversiteit in ons water opleveren. Deze programma's kunnen in samenwerking met onze partners nog verbeterd worden.

De Otter keert terug in de Reeuwijkse Plassen
In de periode 2010- 2015 hebben we in de Reeuwijkse Plassen ruim 12 km natuurvriendelijke oevers aangelegd als onderdeel van het uitvoeringsplan 'Schoon & Mooi'. Dit uitvoeringsplan heeft als doel de waterkwaliteit en ecologie in de Reeuwijkse Plassen te verbeteren. We hebben samengewerkt met particuliere eigenaren, stichtingen en de gemeente Reeuwijk. Daarnaast is hebben 6 km van de bestaande oevers verbeterd. Deze oevers onderhouden wij zelf. De natuurvriendelijke oevers dragen bij aan een beter biotoop voor waterdieren en - planten. Ook de otter heeft zich al laten zien.

Afbeelding: Een natuurvriendelijke oever in de Ringvaart bij Aalsmeer

Ruimte voor waterplanten

We hebben de manier van schonen van watergangen aangepast. Daardoor ontstaat er veel meer ruimte in de waterkolom voor allerlei waterplanten en daarbij behorende macrofauna, vissen, amfibieën en ander watergebonden leven. Uitgangspunt om te gaan schonen is het hydraulisch minimum. Kan er genoeg water door de watergang om de toe- en afvoer te garanderen? De werkwijzen zijn leidend voor onze contracten met aannemers. In deze contracten staat ook het onderhoud van de natuurvriendelijke oevers en de verwijdering van exotische, invasieve waterplanten beschreven. De laatste versie is in werking getreden in 2020.

3.2 Biodiversiteit op ons land

We bezitten behoorlijk wat land als waterschap. Bijvoorbeeld AWZI-terreinen, dijken, de grond rondom ons kantoor en andere gebouwen, boezem- en poldergemalen, rioolgemalen en grond rond stuwen en andere kunstwerken. Soms zijn we al goed bezig en vaak liggen er kansen om de biodiversiteit te verbeteren.

AWZI's: ecologisch beheer sinds de jaren '90

De AWZI-terreinen zijn in de jaren '90 van de vorige eeuw omgevormd van traditioneel beheer naar meer ecologisch beheer. De terreinen zijn ingericht met veel aandacht voor bloemrijk hooiland en een opbouw in struik- en boomlaag.

Deze terreinen zijn in de eerste jaren na inrichting ecologisch beheerd. Na een periode van verminderde aandacht, is het beheer nu weer grotendeels ecologisch

(hooilandbeheer, maximaal 2x per jaar maaien). Er zijn volop kansen om de terrestrische biodiversiteit een impuls te geven. De ecologische inrichting van de AWZI-terreinen krijgt bij renovatie nu weer aandacht. Zo zorgen we dat we het terrein ecologisch kunnen blijven beheren.

Kansen op onze overige terreinen

Op de overige terreinen is minder aandacht geweest voor ecologische inrichting. Hier is nog winst te halen door ecologische inrichting en ecologisch beheer te borgen in huurovereenkomsten of pachtcontracten. Zo kunnen deze terreinen ook bijdragen in het bereiken van meer biodiversiteit door bijvoorbeeld het inzaaien met bloemrijke grasmengsels, de aanplant van boom – of plantsoorten of maaiwijze van de vegetatie.

Soms zijn de kansen beperkt, bijvoorbeeld omdat een groenstrook de functie heeft om een kunstwerk te kunnen bereiken of doordat eigendommen (zoals dijken) in pacht en beheer zijn bij andere partijen.

3.3 Samenwerkingsverbanden en kansen

Om onze plannen te realiseren, is het nodig dat we samenwerken met andere overheden zoals Rijkswaterstaat, het Ministerie van LNV, provincies en gemeenten. Maar ook met natuurbeherende organisaties en in polders met gebiedscollectieven en op individueel particulier & agrarisch niveau. Hierbij kunnen we contacten verbreden en verdiepen. Op basis van gezamenlijke doelen kunnen we daadwerkelijk herstel van biodiversiteit in de polder oppakken.

Wij werken nu al met veel anderen samen. Zo zijn we aangesloten bij verschillende organisaties en overleggen:

- Greendeal Infranatuur en Palinglandschap
- Beedeals Boskoop
- Groene Cirkel Bijenlandschap
- Nationaal Park Hollandse Duinen
- GreenBASE Haarlemmermeer
- Nationale bijenstrategie (ondertekend door de UvW)
- Deltaplan biodiversiteitsherstel ²
- Convenant Klimaatadaptief

² <https://www.samenvoorbiodiversiteit.nl/>

4 Onze leidende principes voor versterking van biodiversiteit

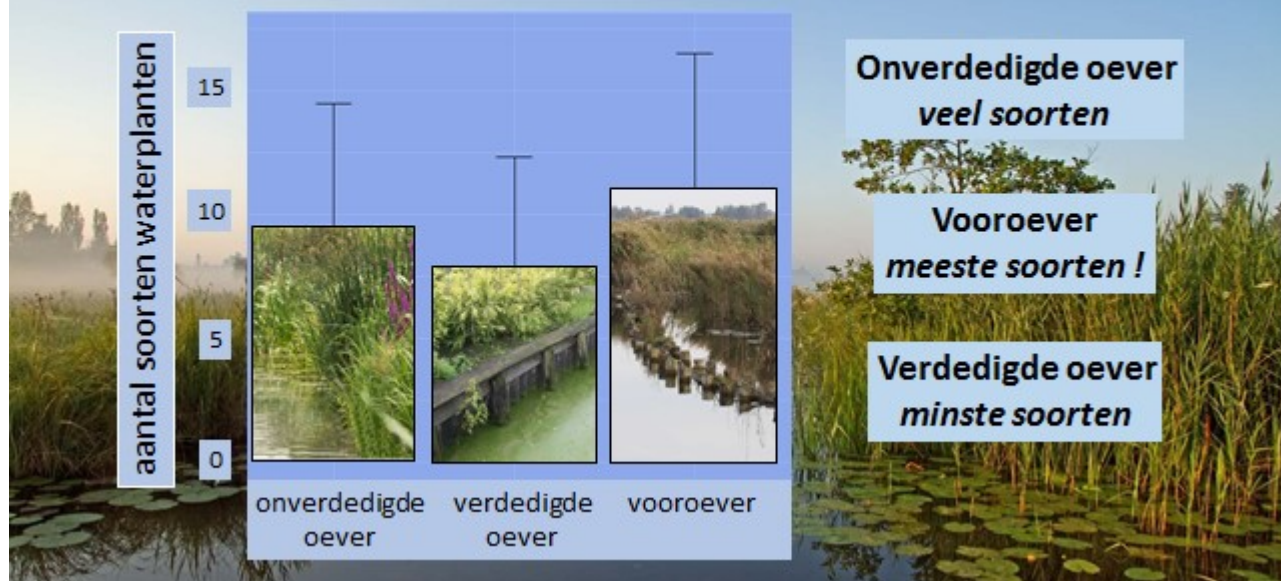
Onze visie op biodiversiteitsbehoud en -herstel gaat uit van vier leidende principes. U leest hieronder wat de principes inhouden op hoofdlijnen. De concretere uitwerking en acties leest u in het volgende hoofdstuk.

1. We pakken onze rol van maatschappelijke verantwoordelijkheid in het herstel van biodiversiteit en we kennen de biodiversiteit in ons beheergebied.
2. We borgen biodiversiteit in onze beleidsstukken en investeren in het versterken van de biodiversiteit in en rondom onze watersystemen, gebouwen en terreinen via inrichting en beheer.
3. We werken samen met partners aan de biodiversiteit in onze leefomgeving en zijn alert op meekoppelkansen ten aanzien van verbinden en ontsnipperen.
4. We communiceren over biodiversiteit op alle plaatsen waar deze vanuit onze kerntaken zichtbaar is voor de omgeving. Daarbij maken we gebruik van herkenbare plant- en diersoorten, The Big 5.

1.	We pakken onze rol van maatschappelijke verantwoordelijkheid in het herstel van biodiversiteit en we kennen de biodiversiteit in ons beheergebied.
Gaat over	- We bespreken hoe we de biodiversiteit gezamenlijk kunnen versterken in onze gesprekken met gebiedspartners. - We bespreken hoe we biodiversiteit onderdeel kunnen maken van de strategische samenwerkingsagenda's met gemeenten en provincies. - We volgen de ontwikkelingen in biodiversiteitsherstel aan de hand van de monitoringprogramma's voor de Kaderrichtlijn water en het Programma levende sloten en ook bijvoorbeeld via Citizen Science "Vang de Watermonsters". - We geven meer inzicht in de terrestrische biodiversiteit op onze bedrijfsterreinen. Verschillende samenwerkingspartners hebben hierom gevraagd. - We gebruiken onze monitoring op een slimme manier en waar nodig optimaliseren wij de monitoring zodat die inzicht geeft in de biodiversiteit. - We trainen medewerkers op het gebied van ecologie en biodiversiteit. We ontwikkelen hiervoor een opleiding. De medewerkers kunnen ook opleidingen volgen bij andere onderwijsinstellingen. - Daarnaast blijven we de medewerkers informeren. Zo bereiken we dat biodiversiteit een tweede natuur wordt en een vanzelfsprekend onderdeel is van ons werk.
Omvat	- Relatiebeheer - Procesvoering - Monitoring - Opleiding en training
Boodschap	- We gaan proactief aan de slag met biodiversiteit. - In onze contacten bespreken we het belang en de mogelijkheden voor een rijke biodiversiteit. - We dragen dit belang uit en onze medewerkers zijn goed geïnformeerd. We leiden ze op en communiceren over biodiversiteit. - We houden de biodiversiteit goed in de gaten. Dat doen we met hulp van onze lopende monitoringsprogramma's en analyses. We gebruiken daarbij ook enkele kensoorten.
Acties	1A We monitoren de biodiversiteit. Hiervoor maken we eerst een degelijk monitoringsplan. 1B We trainen onze mensen over biodiversiteit. 1C We richten een Kenniscentrum Biodiversiteit op.

Waar staan we nu per oever ?

Afbeelding: Uit onderzoek Naturalis. We zien dat de rijkste vegetatie te vinden is bij een vooroever en de minste soorten bij de verdedigde oever.

2.	We borgen biodiversiteit in onze beleidsstukken en investeren in het versterken van de biodiversiteit in en rondom onze watersystemen, gebouwen en terreinen via inrichting en beheer.
Gaat over	- We werken ecologisch als we deze zaken inrichten, beheren en onderhouden: - o watergangen - o gebouwen - o dijken - o terreinen van afvalwaterzuiveringen - o grond rondom gemalen - We voeren het beheer en onderhoud van onze eigen oevers en watergangen ecologisch uit. - We brengen sloten weer op diepte met het baggerprogramma overig water en herintroduceren de schouwvoering daarop. - We stimuleren de aanleg van natuurvriendelijke oevers en blauwe diensten via subsidies. - We leggen bij diverse projecten, waar het kan, vooroevers en groene oevers aan. - We bekijken de mogelijkheden rondom ons hoofdkantoor, bijvoorbeeld: - o Een groen dak levert flink wat op voor de biodiversiteit. Veel insecten zoals bijen, zweefvliegen, kevers en spinnen vinden een plekje op de begroeide daken. - o Kunnen we nestkasten voor vogels of vleermuizen plaatsen? - o De bloembakken bij de entree kunnen biodiverser, met bloeiende inheemse plantensoorten. - Ook onze andere gebouwen kunnen we verbeteren zodat het de biodiversiteit ten goede komt. - Bij renovatie/nieuwbouw gebouwen hanteren we een checklist Groen Bouwen (https://www.checklistgroenbouwen.nl/). Voorbeeld: Volgens het bouwbesluit mogen we zowel een vogelschroot als een vogelvide toepassen om vogels te weren. Een vogelvide biedt de huismus weer toegang onder de eerste rij dakpannen. Ook bij bestaande gebouwen kunnen we vogelvides aanbrengen.
Omvat	- Interne projectkaders, protocollen en beleidsprocessen - KRW uitvoeringsprogramma - beheer en onderhoud - maaibeeld - dijkversterkingsprojecten - baggeren - vismigratie - subsidieregeling Natuurvriendelijke oevers - groene daken - flower power dijken en bijenlinten
Boodschap	We behouden, beschermen en versterken de biodiversiteit. Daarbij behandelen we de landelijke en stedelijke gebieden als één geheel. Onze eigendommen zijn een belangrijk leefgebied voor flora en fauna. Dat geldt ook voor onze watergangen en keringen. Bovendien verbinden deze verschillende gebieden, zodat soorten kunnen migreren.
Acties	2A. We borgen <i>behouden, beschermen en versterken</i> in ons beleid en in de uitvoering van plannen, projecten en beheer en onderhoud. 2B. We beoordelen onze gebouwen op kansen voor biodiversiteit. 2C. We maken meer bloemrijke dijken. 2D. We maken AWZI terreinen biodiverser. 2E. We verbeteren het toezicht op de uitvoering van beheerwerkzaamheden. 2F. We passen duurzaam "bouwen met natuur"-concepten toe als dat kan.

Afbeelding: voorbeeld van ruimte voor biodiversiteit op het dak

3.	We werken samen met partners aan de biodiversiteit in onze leefomgeving en zijn alert op meekoppelkansen ten aanzien van verbinden en ontsnipperen.
Gaat over	- We willen het gedrag van onderhoudsplichtigen veranderen. Daarom vergroten we eerst de bewustwording over biodiversiteit binnen onze organisatie. Dit sluit goed aan op onze Legger, die geeft nu meer ruimte voor ecologisch onderhoud en biodiversiteit. We gaan dus verder dan <i>Sloten op diepte en de walkanten goed gemaaid</i>, de boodschap die de onderhoudsplichtigen al jaren horen. - We stimuleren de agrarische sector om bufferstroken tussen land en sloot aan te leggen. Dit zijn stroken zonder gewas, kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen. Dit doen we onder andere in de Haarlemmermeer. Daarnaast doen we meer: - o We leggen natuurvriendelijke oevers aan. - o We maken kades van de piekberging geschikt voor bloemen. - o We leveren blauwe diensten met vaste bufferstroken. (vanuit een GLB pilot akkerbelt en GreenBASE). - o We werken samen met gemeenten aan ecologisch beheer van bermen. - o We werken samen met Rijkswaterstaat aan ecologisch beheer van wegbermen en overhoeken. - o We zien extra kansen voor meer biodiversiteit in de gebieden rondom Schiphol. - We maken poldergemalen en stuwen passeerbaar voor vissen. We werken volgens het vismigratieplan. In dit plan zijn 30 polders aangewezen die we aan de boezem (en in een enkel geval aan het buitenwater) kunnen verbinden. - We creëren verbindingen tussen polders en boezemwater. Bij nieuwbouw of renovatie van gemalen bekijken we of vispasseerbare pompen en stuwen haalbaar zijn. We onderzoeken welke maatregelen we kunnen nemen bij de gemalen waar we geen nieuwbouw of renovatie gepland hebben. - We stemmen samen met gemeenten en provincies het ecologisch beheer van bermen en slootkanten op elkaar af. - We verbinden onze gebieden aan elkaar, bijvoorbeeld met groene dijken en andere linten. Verbinding tussen gebieden is belangrijk voor biodiversiteit. Zeker omdat onze terreinen vaak relatief klein zijn. Door die te verbinden, zorgen we voor een samenhangend en sterker geheel. Zo ontstaan interessante natuurwaarden.
Omvat	- landbouwemissie - vismigratie - Natuurnetwerk Nederland (NNN) - Relatiebeheer - KRW synergie
Boodschap	We werken samen met partners in de regio. Daardoor verbeteren we de biodiversiteit op grotere schaal. En het is goed voor het imago van ons en onze partners.
Acties	3A. We werken samen met andere waterschappen. En we delen kennis. 3B. Ons blauwe netwerk gaat fungeren als een aanvulling op het Natuurnetwerk Nederland 3C. We verkennen de mogelijkheden om een interactieve kaart te maken om zo kansen te signaleren. 3D. We zoeken de koppeling van biodiversiteitsherstel in de inspiratiepolders waterkwaliteit uit het programma landbouw. 3E. We lanceren samen met provincies en gemeenten een regionale biodiversiteitsstrategie.

Afbeelding: Voorbeeld van de netbeheerders die kansen voor biodiversiteit in kaart gebracht hebben

4.	We communiceren over biodiversiteit op alle plaatsen waar deze vanuit onze kerntaken zichtbaar is voor de omgeving. Daarbij maken we gebruik van herkenbare plant- en diersoorten, The Big 5.
Gaat over	Rijnlands Big 5 icoonsoorten zijn: 1. huiswaluw 2. bittervoorn 3. gewone pad 4. lantaarntje (libel) 5. grote ratelaar (plant) Als we deze 5 icoonsoorten centraal stellen, profiteren veel meer andere plant- en diersoorten daar ook van. Hierdoor stabiliseert en versterkt de biodiversiteit zich.
Omvat	We verspreiden op verschillende manieren informatie over biodiversiteit: - intranet: nieuwsbrief en Kenniscentrum Biodiversiteit - onze website: pagina Kenniscentrum Biodiversiteit publiekscampagne pagina Beleef de Rijnlandse Natuur/Water Leeft! - educatie collega's: interne opleidingen, webinars, opleiding Beleef Biodiversiteit - educatie en excursies voor anderen: scholen, groepen, Week van het Water
Boodschap	De icoonsoorten hebben een gezamenlijke behoefte: een schoon en natuurlijk leefgebied. In dit gebied moet genoeg ruimte zijn voor een sterk herstel van een brede biodiversiteit. De verschillende, afzonderlijke leefgebieden sluiten letterlijk op elkaar aan. De grenzen van het aquatische en terrestrische versterken elkaar.
Acties	4A. We maken de Big 5 herkenbaar. We baseren ons beleid om de biodiversiteit te versterken op de Big 5. 4B. We nemen een Podcastserie op over biodiversiteit in voorbeelden van ons dagelijks werk. 4C. We nemen een vlog op over natuurvriendelijke oevers. 4D. We nemen een vlog op over biodiversiteit op zuiveringsterreinen.

Afbeelding: parende waterjuffers

5 Acties nader uitgewerkt

In dit hoofdstuk leest u de uitwerking van de acties uit hoofdstuk 4.

5.1 Acties bij het 1^e principe (rol pakken en biodiversiteit kennen)

1. We pakken onze rol van maatschappelijke verantwoordelijkheid in het herstel van biodiversiteit en we kennen de biodiversiteit in ons beheergebied;

Actie 1A	We monitoren de biodiversiteit. Hiervoor maken we eerst een degelijk monitoringsplan.
Houdt in	- We maken samen met onze gebiedspartners en andere waterschappen een plan. Zo krijgen we inzicht in de biodiversiteit in ons watersysteem en op het land. - We stellen vast waar behoefte aan informatie is en waar hiaten in de kennis over biodiversiteit zitten. Het doel is om deze kennis op peil te brengen: - o kennis over onze soorten - o kennis over levensgemeenschappen - o kennis over de ontwikkelingen op het gebied van genetische variatie (e-DNA) - Dankzij deze kennis weten we waar we aan moeten werken.
Toelichting	We maken de biodiversiteit inzichtelijk op basis van huidige gegevens en het bestaande monitoringprogramma. We monitoren biodiversiteit nu al: - o Monitoren hoort bij onze kerntaken KRW en Overig Water. - o We monitoren samen met anderen, zoals STOWA, natuurorganisaties en burgers. - o We monitoren bij onze boezemgemalen de vismigratie via de aangelegde vispassages We gebruiken verschillende technieken: - o beeld - o sonar - o remote sensing - o eDNA
Resultaat	We rapporteren in onze jaarverslagen over biodiversiteit met beleidsindicatoren.
Uitvoering	Aan ieder van deze punten verbinden we jaarlijkse acties; wat we (nu al) doen, wat we willen doen en wat we willen prioriteren.
Budget	Voor analyse van monitoringsdata: € 35.000,- We halen de gegevens over biodiversiteit zoveel mogelijk uit onze bestaande meetprogramma's. Er is dus in eerste instantie geen extra budget nodig.

Actie 1B	We trainen onze mensen over biodiversiteit.
Houdt in	We maken een opleiding: Beleef Biodiversiteit. De cursus staat open voor al ons personeel. Eventueel maken we de cursus voor bepaalde rollen verplicht.
Toelichting	- Biodiversiteit moet een tweede natuur worden en een vanzelfsprekend onderdeel zijn van ons werk. - Wij maken de opleiding onderdeel van de jaarlijkse gesprekscyclus van leidinggevend en het personeel. - We delen de kennis die we opdoen door onze monitoring.
Resultaat	De juiste mensen zijn opgeleid over ecologie en biodiversiteit.
Uitvoering	We maken de opleiding in 2020. In de jaren daarna leiden we de mensen op.
Budget	€ 5000,- per jaar aan het cursusmateriaal. Voor de rest is dit vooral een kwestie van capaciteit plannen, want onze mensen geven de training op onze locaties.

Actie 1C	We richten een Kenniscentrum Biodiversiteit op.
Houdt in	Het Kenniscentrum Biodiversiteit is dé plek waar alle Rijnlandse collega's terecht kunnen met vragen over alles rondom biodiversiteit.
Toelichting	- We betrekken het Kenniscentrum voortaan bij de start van projecten, gebieds-, onderhouds- en beheerplannen. Zo zorgen we dat biodiversiteit als vast punt wordt meegenomen. - Het Kenniscentrum deelt informatie en kennis, gevraagd maar ook ongevraagd. - Alle medewerkers kunnen bij het Kenniscentrum terecht met hun vragen.
Resultaat	Gebruikers hebben toegang tot een vraagbaak fysiek, via intranet en via internet.
Uitvoering	Het Kenniscentrum Biodiversiteit volgt de voortgang van het vastgestelde beleid. Het centrum adviseert en corrigeert als dat nodig is.
Budget	Voor deze actie is alleen capaciteit nodig.

Afbeelding: Korenbloem kwam vroeger vaak langs akkerranden voor

5.2 Acties bij het 2^e principe (borgen en investeren)

2. We borgen biodiversiteit in onze beleidsstukken en investeren in het versterken van de biodiversiteit in en rondom onze watersystemen, gebouwen en terreinen via inrichting en beheer.

Actie 2A	We borgen <i>behouden, beschermen en versterken</i> in ons beleid en in de uitvoering van plannen, projecten en beheer en onderhoud.
Houdt in	Biodiversiteitsversterking is een normaal onderdeel van ons werk. We houden rekening met biodiversiteit bij alles wat we doen; als we beleid maken, bij ons beheer, als we het landschap inrichten en als we ons werk uitvoeren.
Toelichting	- Het Kenniscentrum Biodiversiteit volgt de voortgang van het vastgestelde beleid. Het centrum adviseert en corrigeert als dat nodig is. Het Kenniscentrum bestaat uit een team van specialisten. - Biodiversiteit is een aandachtspunt bij het opstellen van relevante stukken die onze portefeuillehouders behandelen. - We stellen een duidelijke projectopdracht vast voor biodiversiteit als we werken voorbereiden en uitvoeren. - We nemen bepalingen over biodiversiteit op in onze ontwerprichtlijnen.
Resultaat	Biodiversiteit is onderdeel van ons werk. We voegen het toe aan onze werkwijze: - o Aandachtspunt in relevante in bestuur stukken - o opnemen in projectopdrachten - o opnemen in ontwerprichtlijnen
Uitvoering	- We stellen voor om een paragraaf Biodiversiteit toe te voegen bij bestuur stukken. - We stellen bij alle werken een duidelijke scope op voor Biodiversiteit. - We nemen bepalingen over biodiversiteit op in onze ontwerprichtlijnen.
Budget	Voor deze actie is alleen capaciteit nodig.

Water, natuurvriendelijke oever en aanliggende berm versterken elkaar bij beheer gericht op herstel van biodiversiteit.

Actie 2B	We beoordelen onze gebouwen op kansen voor biodiversiteit.
Houdt in	We onderzoeken al onze gebouwen op kansen voor biodiversiteit.
Toelichting	Onderzoeken wat de mogelijkheden zijn, bijvoorbeeld: - o groene daken - o nestkastjes - o bijenhôtels - o diversere bloembakken
Resultaat	- We weten wat de mogelijkheden zijn om met onze gebouwen bij te dragen aan biodiversiteit. - We plaatsen bijenhôtels en nestkasten.
Uitvoering	Vanaf 2020
Budget	Geschat bedrag voor onderzoek en plaatsing € 10.000, -

Actie 2C	We maken meer bloemrijke dijken.
Houdt in	We onderzoeken de mogelijkheden voor ander maaibeheer. We bekijken de mogelijkheden als we zelf maaien en als anderen maaien.
Toelichting	- U kunt hierbij denken aan begrazen met schapen, gefaseerd maaien of sinusmaaien. - We leggen het maaibeheer vast in pacht- of verhuurovereenkomsten.
Resultaat	- We maken biodiversiteit onderdeel van onze beheerplannen voor het groenbeheer en -onderhoud van onze terreinen. - In onze pachtovereenkomsten nemen we eisen aan biodiversiteit op.
Uitvoering	We stellen in 2021 eerst de maai- en monitoringstrategie op. Vanaf dan voeren we die zo uit.
Budget	€ 5000, - voor monitoring verdere inrichting als onderdeel van onze projecten.

Actie 2D	We maken AWZI terreinen biodiverser.
Houdt in	We vergroten en versterken de biodiversiteit op onze zuiveringsterreinen.
Toelichting	- We voeren het beleid <i>Biodiversiteit op zuiveringsterreinen</i> in. Dat doen we stapsgewijs voor alle terreinen. Dit beleid heeft het college van dijkgraaf en hoogheemraden vastgesteld in juni 2020. - Naturalis onderzoekt twee zuiveringsterreinen op het voorkomen van soorten bijen en hommels. Aan de hand van dit onderzoek volgen aanbevelingen voor inrichting en beheer om meer soorten te krijgen.
Resultaat	Voor elk zuiveringsterrein is er een beheerplan.
Uitvoering	We starten in 2020 met het handelingsperspectief. Vanaf 2021 starten we met de implementatie.
Budget	Voor deze actie is capaciteit nodig. Voor inrichting is geschat bedrag € 50.000 per jaar

Actie 2E	We verbeteren het toezicht op de uitvoering van beheerwerkzaamheden.
Houdt in	De huidige toezichthouders op de beheerwerkzaamheden gaan volgens de nieuwe principes werken. Gaat over toezicht bij uitvoering beheerwerkzaamheden zoals het schonen van watergangen door aannemers.
Toelichting	- Kennisgraad over biodiversiteit bij de toezichthouders op beheerwerkzaamheden vergroten. - Indien nodig de personele capaciteit t.b.v. begeleiding en toezicht op beheerwerkzaamheden vergroten.
Resultaat	Door intensivering van toezicht op beheerwerkzaamheden krijgen herstel en versterking van de biodiversiteit een extra boost.
Uitvoering	In lopende en toekomstige onderhoudscontracten groen wordt volgens deze principes gehandeld.
Budget	Voor deze actie is alleen capaciteit nodig

Actie 2F	We passen duurzaam <i>bouwen met natuur</i> -concepten toe als dat kan.
Houdt in	- Als we bouwen met natuurlijke restmaterialen geven we de natuur een extra plek om zich te vestigen. Zo draagt <i>bouwen met natuur</i> bij aan biodiversiteit. - We kennen het concept bijvoorbeeld van de wilgentenen bij kustversterking. We gebruiken overtollige materialen dus opnieuw. Dit past goed in ons beleid voor Duurzaam Circulair bouwen, wat onderdeel is van ons MVO-beleid.
Toelichting	Op natuurlijke materialen gedijt de natuur beter dan op beton of damwanden. Bijkomend voordeel van mosselgroei is dat de golfslag gedempt wordt. Daardoor ontstaat een natuurlijke kering waar weer andere leefomgevingen kunnen ontstaan. Voorbeelden van restmaterialen die we kunnen gebruiken: - o riet van slootkanten - o maisstokken van de landbouw - o wilgenwiepen van ons eigen beheer
Resultaat	- We benutten extra kansen op vergroting biodiversiteit. - Biodiversiteit en duurzaam circulair werken versterken elkaar.
Uitvoering	We bekijken bij onze nieuwbouw en onderhoudsprojecten of we kunnen bouwen met natuurconcepten. Daarbij gebruiken we circulair inzetbaar materiaal. Dit materiaal kan afkomstig zijn van onszelf (bijvoorbeeld na schoningsbeheer) of lokaal van anderen.
Budget	Voor deze actie is voorlopig capaciteit nodig en komt eventueel tot uiting in kredietaanvragen

5.3 Acties bij het 3^e principe (samenwerken)

3. We werken samen met partners aan de biodiversiteit in onze leefomgeving en zijn alert op meekoppelkansen ten aanzien van verbinden en ontsnipperen;

Actie 3A	We werken samen met andere waterschappen. En we delen kennis.
Houdt in	We nemen deel aan het team biodiversiteit, met leden van andere waterschappen. Dit team ontwikkelt een gezamenlijke visie, hulpmiddelen en deelt kennis.
Toelichting	- Het team biodiversiteit bestaat uit de contactpersonen voor biodiversiteit bij de waterschappen en de Unie van Waterschappen. In 2020 was de helft van de waterschappen aangesloten. - In 2020 werkt het team aan verschillende zaken: - o We maken een inspiratiegids over biodiversiteit door en voor waterschappen - o We organiseren een symposium - o We wisselen kennis en ervaring uit binnen het team en daarbuiten (bijvoorbeeld met Rijkswaterstaat). - o We werken ideeën uit om biodiversiteit te verbeteren - Zo bereiken we dat de waterschappen gezamenlijk leren en richting bepalen.
Resultaat	Kennisdeling en samenwerking
Uitvoering	Doorlopend
Budget	Naast capaciteit vanuit alle waterschappen worden de acties gefinancierd door de Unie van Waterschappen

Actie 3B	Ons blauwe netwerk gaat fungeren als een aanvulling op het Natuurnetwerk Nederland
Houdt in	- We ondersteunen samen met de Unie van Waterschappen het Natuurnetwerk Nederland met ons blauwe netwerk. Dat doen we tegelijkertijd met de netbeheerders met hun groene netwerken (zie afbeelding Ecologische Hoofdinfrastructuur). - Dit gaat om alle lijnvormige elementen in beheer bij alle waterschappen: watergangen, primaire keringen, regionale keringen (wegbermen). - Dit doen we met oog voor de belangen van eigenaren en gebruikers van dit blauwe netwerk
Toelichting	We geven de natuur meer ruimte doordat we verbindingen tussen de leefgebieden verbeteren. Als we hierbij rekening houden met onze kerntaken, kunnen we de biodiversiteit verbeteren in het gehele beheergebied.
Resultaat	We maken een kaart waarop iedereen kan zien wat we doen om de biodiversiteit te verbeteren. Zo is iedereen in onze organisatie op de hoogte. Bovendien gebruiken we de kaart om op regionaal niveau samen te werken met andere partners.
Uitvoering	- De komende twee maanden werken we het idee uit. Dat doen we in een werkgroep met leden uit het team biodiversiteit en van Rijkswaterstaat. - Daarnaast willen we andere partners vinden die het idee ondersteunen. Bijvoorbeeld de Nederlandse Waterschapsbank, het WNF, Provincies.
Budget	Voor deze actie is als eerste capaciteit nodig.

Actie 3C	We verkennen de mogelijkheden om een interactieve kaart te maken om zo kansen te signaleren.
Houdt in	Op een kaart is te zien waar welke partijen aan de slag zijn met biodiversiteitsherstel. Wat houden de werkzaamheden in en op welke manier kun je bijdragen en aanhaken. Het verschil met actie 3c is dat deze kaart gericht is op ons beheergebied. Deze aanpak doen we samen met gemeenten en de provincies.
Toelichting	Er wordt vanuit verschillende invalshoeken en door verschillende partijen gewerkt aan het versterken van de biodiversiteit. Niet altijd weten we dit van elkaar. Door een actueel overzicht van de initiatieven te maken en deze ook (digitaal) actueel te houden kunnen we elkaar vinden en ondersteunen.
Resultaat	Een interactieve kaart die via internet / intranet te raadplegen is
Uitvoering	Verkenning van de mogelijkheden en maken van een digitale demo versie van de kaart. Bedoeld voor besluitvorming voor vervolg (realisatie en beheer van de kaart)
Budget	Geschat bedrag is €5000 voor verkenning en digitale demo versie. Realisatie €10.000

Actie 3D	We zoeken de koppeling van biodiversiteitsherstel in de inspiratiepolders waterkwaliteit uit het programma landbouw.
Houdt in	We zoeken naar de synergie van natuurontwikkeling met ons landbouwprogramma. In dit programma is nu vooral aandacht voor waterkwaliteit en ecologie en waterbeheerdiensten door agrariërs.
Toelichting	Vanuit KRW overig water worden voor en met de vijf landbouwsectoren in het werkgebied van Rijnland vijf inspiratiepolders gestart. Doel van deze polderaanpak is om samen met de gebruikers effectieve maatregelen te vinden (en uit te voeren) die de waterkwaliteit en ecologie verbeteren.
Resultaat	In vijf landbouwpolders wordt samen met de agrarische sectoren gewerkt aan verbetering van de waterkwaliteit en ecologie met waar mogelijk een plus op biodiversiteitsherstel.
Uitvoering	Vanuit het deelprogramma KRW 2 overig water landbouw start de realisatie van de inspiratiepolders fasegewijs in 2020 en loopt door tot eind 2027.
Budget	Vanuit KRW 2 en KRW 3 worden het proces en de waterkwaliteitsmaatregelen voor deze vijf polders betaald. Eventuele extra kosten voor biodiversiteitsmaatregelen en of Rijnland deze gaat betalen, zijn nog niet in beeld gebracht.

Actie 3E	We onderzoeken of we samen met provincies en gemeenten een regionale biodiversiteitsstrategie kunnen opstellen.
Houdt in	We stellen gezamenlijk een regionale biodiversiteitsstrategie op. Hierdoor profiteren we van schaalgrootte. We zijn al van start gegaan met Holland Rijnland
Toelichting	- We willen graag samenwerken met gemeenten aan projecten rond bedreigde dieren en planten in de stad. Want in de stad is natuur noodzakelijk, bijvoorbeeld om regenwater af te voeren en hitte te temperen. Bomen zorgen voor schonere lucht, bijen bestuiven bloemen en groen is gewoon goed voor ons welzijn. - Daarnaast willen we tussen steden en binnen provincies zoeken naar focusprojecten met de juiste schaalgrootte. Want vaak is een bepaalde schaal nodig om biodiversiteit te verbeteren. - Voorbeelden: - o natuurinclusief bouwen - o stadslandbouw - o groene bedrijfsterreinen - o groen-blaue zones - o tiny forests - o randen van steden anders inrichten - o afkoppelen verhard oppervlak: tegels eruit, groen erin - o wateropvang en waterberging vergroten - o specifieke natuur, recreatie en biodiversiteit vergroten
Resultaat	We verbeteren de biodiversiteit samen met onze samenwerkingspartners al dan niet via onze Strategische samenwerkings agenda's met gemeenten. De aanleg van meer natuur leidt daarnaast tot CO₂-vastlegging.
Uitvoering	- We werken op een vergelijkbare manier als eerder bij de warmtestrategieën en de regionale energiestrategie. - We sluiten aan bij bestaande overlegstructuren die goed werken zoals het watersprekkuur met gemeenten. - Wij helpen lanceren en daarna leiden de provincies de projecten. Wijzelf en de gemeenten voeren het werk uit. Daarbij werken we elk aan onze eigen taken en in ons eigen beheergebied. Natuurlijk zoeken we wel naar mogelijkheden voor synergie. - We betrekken de inwoners bij de plannen. De inwoners hebben <i>right to challenge</i>, dus als ze het zelf beter of goedkoper kunnen, is dat prima.
Budget	Voor deze actie is capaciteit nodig.

5.4 Acties bij het 4^e principe (communicatie met de Big 5)

4. We communiceren over biodiversiteit op alle plaatsen waar deze vanuit onze kerntaken zichtbaar is voor de omgeving. Daarbij maken we gebruik van herkenbare plant- en diersoorten, The Big 5. Zie ook de bijlage.

Actie 4A	We maken de Big 5 herkenbaar. We baseren ons beleid om de biodiversiteit te versterken op de Big 5.
Houdt in	We gebruiken de iconsoorten en hun leefgebieden bij de communicatie rond herstel van biodiversiteit. Het gaat om deze soorten: - o Huiszwaluw (vogel) - o bittervoorn (vis) - o gewone pad (amfibie) - o lantaarntje (insect) - o grote ratelaar (plant) zie ook de bijlage
Toelichting	We bekijken de soorten niet alleen als individu, maar juist als een geheel. Zo kunnen we een grote bijdrage leveren aan het herstel van biodiversiteit in ons gehele beheergebied. De soorten zijn herkenbaar voor het brede publiek. We gebruiken onze kennis over schoon en gezond water in al onze communicatie. We combineren dit met de onze ecologische ervaring op het gebied van aquatisch en terrestrisch beheer.
Resultaat	- We verbeteren en vergroten de leefgebieden van de Big 5. - Ook andere dieren en planten zijn hierbij gebaat. Zo behalen we ons doel om de biodiversiteit in ons beheergebied te verbeteren.
Uitvoering	De communicatie verloopt via de projectcommunicatie kalenders van alle kerntaken van Rijnland
Budget	Als onderdeel van ons communicatiebudget of we gebruiken budget van de projecten waarover we communiceren.

Actie 4B, 4C, 4D	B. We nemen een Podcastserie op over biodiversiteit in voorbeelden van ons dagelijks werk. C. We nemen een vlog op over natuurvriendelijke oevers. D. We nemen een vlog op over biodiversiteit op zuiveringsterreinen.
Houdt in	We willen externe doelgroepen bereiken en informeren over Rijnland & biodiversiteit.
Toelichting	- Podcasts en vlogs zijn media die doelgroepen gebruiken die we anders mogelijk niet zouden bereiken. Bovendien kunnen gebruikers ze gemakkelijk delen en verspreiden. - We hebben als alternatief voor de Weken van Ons Water dit jaar een virtuele publiekscampagne gelanceerd over biodiversiteit, getiteld "Beleef de Rijnlandse Natuur/Water Leeft" Via sociale media en de website is er toegang tot een pagina op de website waarop allerlei voorlichtingsmateriaal is geplaatst: filmpjes, podcasts, educatiepakketten, wandel- en vaarroutes, rondleidingen en interviews met bestuursleden over de natuur dichtbij huis.
Resultaat	Er is een breed draagvlak voor ons werk rondom biodiversiteit.
Uitvoering	Doorlopend
Budget	We gebruiken budget van de projecten waarover we communiceren.

6 Hoe gaan we dit bereiken?

6.1 Aanjagers maken de organisatie enthousiast...

We hebben al een programmateam biodiversiteit opgericht. Dit team van aanjagers zorgt er de komende 3-5 jaar voor dat de acties of nieuwe werkwijzen geborgd worden in de organisatie. We gebruiken de aanwezige kennis bij collega's om elkaar te inspireren en te motiveren.

...maar er moet wél capaciteit gereserveerd zijn

Tegelijkertijd moet er ruimte in de agenda's zijn om te werken aan biodiversiteit. Door capaciteit te reserveren, geven we de organisatie het signaal dat biodiversiteit prioriteit krijgt.

6.2 Financiën

Qua financiën hoeft een andere aanpak niet per se duurder te zijn. Soms is het zelfs goedkoper. Zo betekent *ander maaibeheer* in de praktijk vaak *minder maaien*.

Reserveer alvast voor samenwerking

Een bedrag voor samenwerkingsprojecten en verkenningen is op dit moment nog niet vast te stellen. Dit zal onderwerp van gesprek worden tijdens de midterm review van ons bestuur.

Extra uitgaven uit bestaande budgetten

We proberen tenslotte om eventuele extra uitgaven zoveel mogelijk uit de bestaande budgetten of projectkosten te laten komen. Tot en met 2021 zullen uitgaven specifiek voor biodiversiteit ten laste komen van bestaande exploitatiebudgetten en of mee genomen worden in de kredietaanvragen van afzonderlijke investeringsprojecten. Bij de midterm review van 2021 bekijkt het college of er een aparte post voor biodiversiteit nodig is dan wel of de bijdrage vanuit de projecten en programma's voldoende is.

7 Bronvermelding en literatuur

www.Samenvoorbiodiversiteit.nl : Deltaplan biodiversiteitsherstel

Naturalis: Prof. Dr. Koos Biesmeijer, Ing. Maarten van 't Zelfde, Merijn Moens (MSc), Dr. Francisca Wit, 2020. De nulsituatie van biodiversiteit in het werkgebied van Hoogheemraadschap van Rijnland: Inzichten en handelingsperspectief ter verbetering van biodiversiteit op basis van monitoring van bestuivers en vegetatie in AWZI-terreinen en analyse van waterplanten

www.rijnland.net : de homepage biedt rechtstreeks toegang tot de publiekscampagne "Beleef de Rijnlandse Natuur"

Rijnland, coalitieakkoord 2019 – 2023, Water raakt ons

www.pbl.nl : compendium voor de leefomgeving

www.IPBES.net

Waterkwaliteitsbeeldenboek van Rijnland, 2020 in concept, hoogheemraadschap van Rijnland

Kaderrichtlijn Water, oktober 2000, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

WBP 5 2016 – 2021 Waardevol Water, maart 2016, hoogheemraadschap van Rijnland

Legger oppervlaktewateren 2018, november 2018, hoogheemraadschap van Rijnland

Wet Natuurbescherming, december 2015, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Gedragscode wet natuurbescherming, januari 2019, Unie van Waterschappen

Onderhoudsplan schonen watergangen nat profiel, oktober 2019, Luciënne Vuister / hoogheemraadschap van Rijnland

Groenonderhoud percelen 1 & 2, hoogheemraadschap van Rijnland, 2019

Rijnland, 2020. Biodiversiteit op zuiveringsterreinen, advies voor inrichting en beheer

Nutrienten Management Instituut BV, 2020. Oeverafkalving in het agrarisch beheerde veenweide, oorzaken en oplossingen

Bijlage: Rijnlands Big 5 icoonsoorten

De Big 5 lijken op het eerste gezicht weinig gedeelde belangen te hebben. Ook zijn ze niet uitgesproken zeldzaam. Als we echter wat verder kijken dan zullen we zien dat ook deze soorten onder een constante druk en dreiging staan. Hun leefgebied, dat bestaat uit zowel water als land, is kwetsbaar en verdient onze aandacht. Rijnland wil hier breed inzetten om goede aquatische en terrestrische omstandigheden te scheppen en te versterken. De Big 5 zullen hier van kunnen profiteren met in hun kielzog een breed scala aan biodiversiteit.

Huiszwaluw (*Delichon urbicum*)

Rode lijst soort (bedreigd / kwetsbaar). Door hun leefgebied te verbeteren en te beschermen kan hun stand herstellen. De huiszwaluw is een typische vogel van open agrarische gebieden waar zij haar nest maakt aan gebouwen of onder bruggen. Het liefst in de buurt van water waar zij veel insecten vangen en modder kunnen vinden om hun nestjes te metselen. Sinds de jaren '60 is hun aantal afgenomen met zeker 75 %.

huiszwaluw (fotograaf: Thomas van Haaster)

Maatregelen:

nestkasten aanbrengen, behouden en aanleggen modderige poeltjes of oevers, leefgebieden voor insecten herstellen, natuurvriendelijke land- en tuinbouw bevorderen, werken aan een verbod op schadelijke pesticiden, zoals middelen die neonicotinoïden.

Bittervoorn (*Rhodeus amarus*)

Rode lijst soort (niet bedreigd). Dit prachtige visje hoort echt thuis in Rijnland. In rustig water met begroeide oevers voelt hij zich echt op zijn gemak. Wel is de bittervoorn gevoelig voor verontreinigingen. Voor de voortplanting is hij afhankelijk van de zwanenmossel. De eitjes worden gelegd in de kieuwholte. Heel handig, de mossel biedt bescherming en verzorgt de zuurstofvoorziening langs de eitjes.

Bittervoorn (fotograaf: Stefan van Schaik)

Maatregelen:

Zorgen voor schoon en gezond water met volop kleine (prooi-)diertjes, beperken en terugdringen van verrijking van het water met meststoffen, tijdens schoningswerkzaamheden terugzetten van de zwanenmossels, laten staan van voldoende water- en moerasplanten.

Gewone pad (*Bufo bufo*)

Rode lijst soort (niet bedreigd). Ook vaak aan te treffen in tuinen die wat meer ruimte bieden aan de natuur. Het feit dat we ieder jaar weer erg veel padden tijdens hun trek naar het water doodgereden aantreffen geeft aan dat de dieren toch wel degelijk in een gevarezone zitten. Schoon water met een natuurlijk aflopende oever of speciale paddenpoelen zijn niet altijd voorhanden maar worden wel op prijs gesteld.

Gewone pad

Maatregelen:

Het aanleggen van paddentunnels en paddenpoelen en het voorzien in betreedbare wateren door aanleg van natuurvriendelijke oevers. Op het land is het van belang dat de padden daar een natuurlijk vormgegeven leefgebied nodig hebben met kruiden en bosjes. Daarnaast is schoon en gezond water een vereiste om de eitjes te kunnen afzetten en de uitgekomen paddenvijjes te laten opgroeien.

Lantaarntje (*Aeshna elegans*)

Rode lijst soort (niet bedreigd). Een algemeen voorkomende libel. Hun leven is, zoals bij alle libellen en waterjuffers, verbonden aan het water. Dat water moet natuurlijk wel schoon en gezond zijn. De larven leven 1, soms 2 jaar in het water en zijn echte rovers. Als de larven volgroeid zijn kruipen ze langs stengels van moerasplanten omhoog en verpoppen tot een prachtige libel.

Lantaarntjes

Maatregelen:

In stand houden en bevorderen van gezond water. Beperken van verrijken van het water, o.a. door minimaal gebiedsvreemd water in te laten, terugdringen van de vermessing door landbouwactiviteiten, aangepaste werkwijze m.b.t. het schonen van de watergangen, leefgebied van de larven en volwassen libellen bevorderen door aanleg en instandhouding van natuurvriendelijke oevers en kruidenvegetaties.

Grote ratelaar (*Rhinanthus angustifolius*)

Deze plant komt tegenwoordig veel minder voor dan ooit. Het is een soort van vochtige tot natte hooi- en graslanden of bermen. Als halfparasiet heeft hij groen blad, een mooie bloem maar ook een bijzondere eigenschap. Met zijn wortels neemt hij bepaalde voedingsstoffen weg van m.n. grassen. Deze zullen wat achterblijven in groei waardoor andere bloeiende planten ruim kans krijgen zich te ontwikkelen. De grote ratelaar kan dus aan de basis staan van een bloemrijke berm, weide of dijk. Daarmee maakt de plant ook de weg vrij voor allerlei insecten.

Grote ratelaar

Maatregelen:

Graslanden, oevers, dijken en bermen geschikt maken voor een in de omgeving passend gras- en kruidenmengsel, voorzien van grote ratelaar. Ook een passend maaibeleid zoals hooilandbeheer en/of gedifferentieerd maaien.